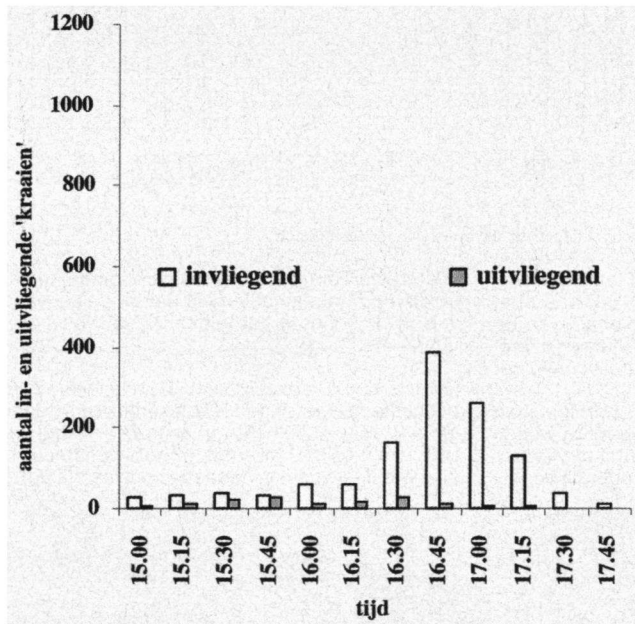

Een kraaien- en kauwenslaaptrekkelling 'uit de oude doos'

Wim J. ter Keurs, Peter L. Meininger & Marcel A.W. Noordervliet

Eerder schreven wij over een slaaptrekkelling van kraaien en Kauwen *Corvus monedula* op zaterdagmiddag 2 februari 1974 naar een elzen/essenhakhoutcomplex in de Duivenvoordse-Veenzijdse polder ten noorden van Den Haag (Meininger & Ter Keurs 2001).

In dat artikel lag de nadruk op de absolute aantallen kraaien en Kauwen die daar kwamen slapen en vooral op de relatief grote aantallen Bonte Kraaien *Corvus cornix*. Er is echter alle aanleiding om ook het verloop van de kraaien- en Kauwenslaaptrek die middag nog eens nader te analyseren. Dat kan ons namelijk enig inzicht geven in de mechanismen bij de slaaptrek van kraaien en Kauwen.

Figuur 1. Kaart van het telgebied met de telpunten (cirkels) en tellijnen (pijlen) waarover de waarnemers per kwartier de aantallen in- en uitvliegende kraaien en Kauwen noteerden.

Zoals we eerder vermeldden, stonden er die middag tussen 15.00 en 18.00 uur rond de hele polder 12 waarnemers, die elk kwartier alle Zwarte Kraaien *Corvus corone* en Bonte Kraaien, Roecken *Corvus frugilegus* en Kauwen telden die het gebied invlogen en in hetzelfde kwartier ook alle kraaien en Kauwen die het gebied uitvlogen. Figuur 1 toont het kaartje met de telpunten rond het gebied en de tellijnen waarover de waarnemers de in- en uitvliegende kraaien en Kauwen noteerden.

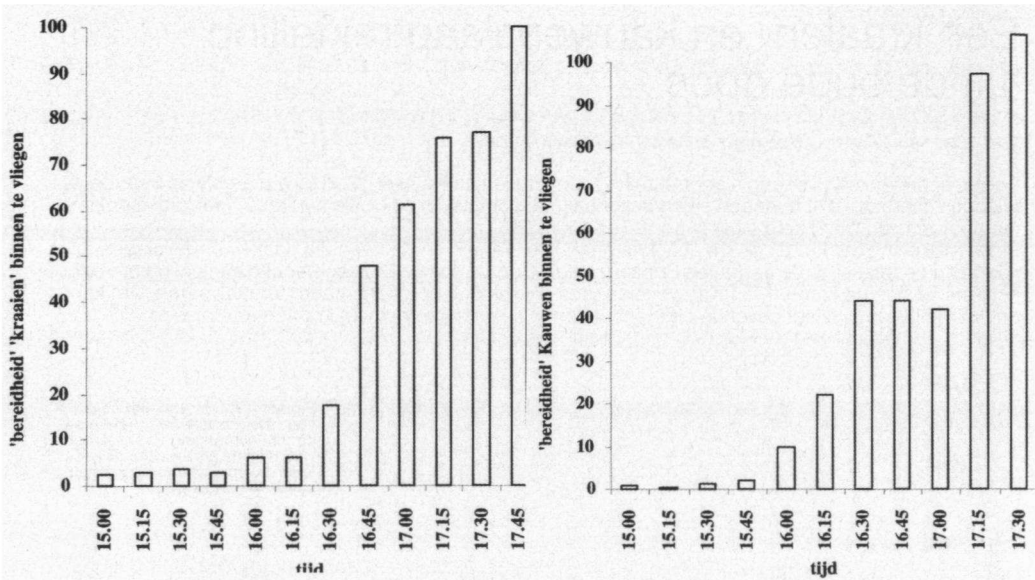
Hierna hebben we een onderscheid gemaakt tussen 'kraaien' enerzijds (geïdentificeerde en ongeïdentificeerde Zwarte en Bonte Kraaien en Roecken) en Kauwen anderzijds. Dat hebben we gedaan, omdat ruim 20% van de kraaien niet geïdentificeerd kon worden (vooral niet tegen het eind van de telperiode, toen het steeds donkerder werd) en verder ook omdat de zeer verwante Zwarte en Bonte Kraaien sowieso ruim 70% van het aantal kraaien uitmaakten.

Figuur 2 laat zien hoeveel kraaien en Kauwen het telgebied elk kwartier in- en uitvlogen. Het aantal kraaien dat elk kwartier het gebied invliegt, neemt geleidelijker toe - en bereikt ook later een maximum - dan het aantal Kauwen. Daarna neemt het aantal binnenvliegende kraaien weer geleidelijker af dan het aantal Kauwen.

Vooral in het begin van de telling vlogen er ook kraaien en Kauwen het gebied weer uit. De kraaien vlogen vooral in het eerste uur weer uit het telgebied en de Kauwen vooral in het tweede uur.

We kunnen een indruk krijgen van de 'bereidheid' van de kraaien en Kauwen om het gebied binnen te vliegen door het aantal binnenvliegende vogels in een kwartier (als een percentage) te betrekken op het aantal vogels dat bij de aanvang van dat kwartier 'nog niet binnen' is (figuur 3).

Noch de kraaien noch de Kauwen buiten het telgebied blijken het eerste uur erg bereid het telgebied binnen te vliegen. Daarna neemt de bereid-

Figuur 2. Het aantal kraaien en Kauwen dat het telgebied elk kwartier in- en uitvliegt.

heid van de kraaien buiten om het telgebied binnen te vliegen geleidelijk toe tot 100% aan het eind van het laatste uur. De bereidheid van de Kauwen om het gebied binnen te vliegen neemt meer schoksgewijs toe tot 50% in het tweede uur en 100% in het derde uur.

Op vergelijkbare wijze kunnen we indruk krijgen van de bereidheid van de kraaien en Kauwen in het telgebied om het gebied weer uit te vliegen. Dat doen we door het aantal uitvliegende vogels

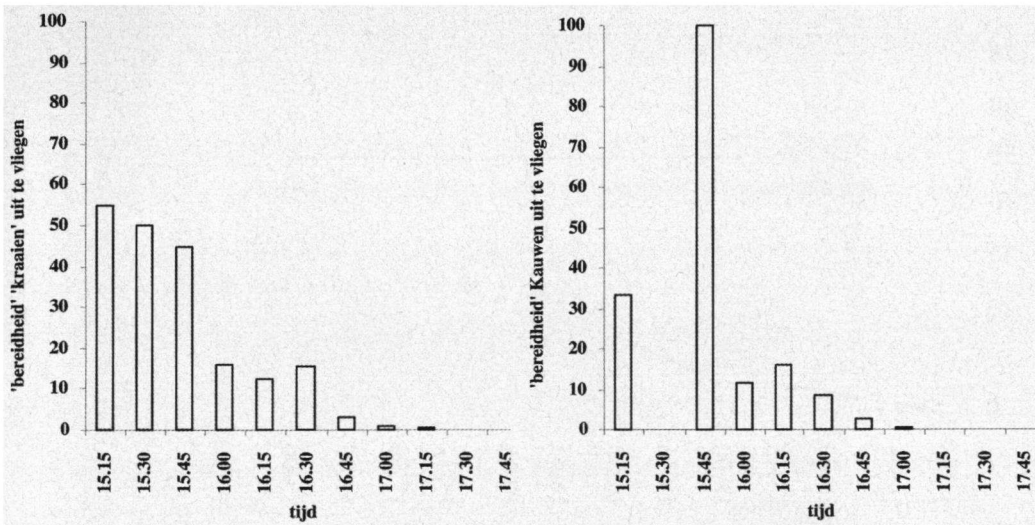
in een kwartier (eveneens als percentage) te betrekken op het aantal vogels dat bij de aanvang van dat kwartier in het telgebied aanwezig was (figuur 4).

De bereidheid van de kraaien in het telgebied om het gebied uit te vliegen is het eerste uur nog vrij groot: ongeveer de helft van de kraaien in het gebied vliegt er dan weer uit. In het tweede uur is die bereidheid veel minder en in het laatste uur is

De Zwarte Kraai maakte met de Bonte Kraai 70% van het aantal kraaien uit.

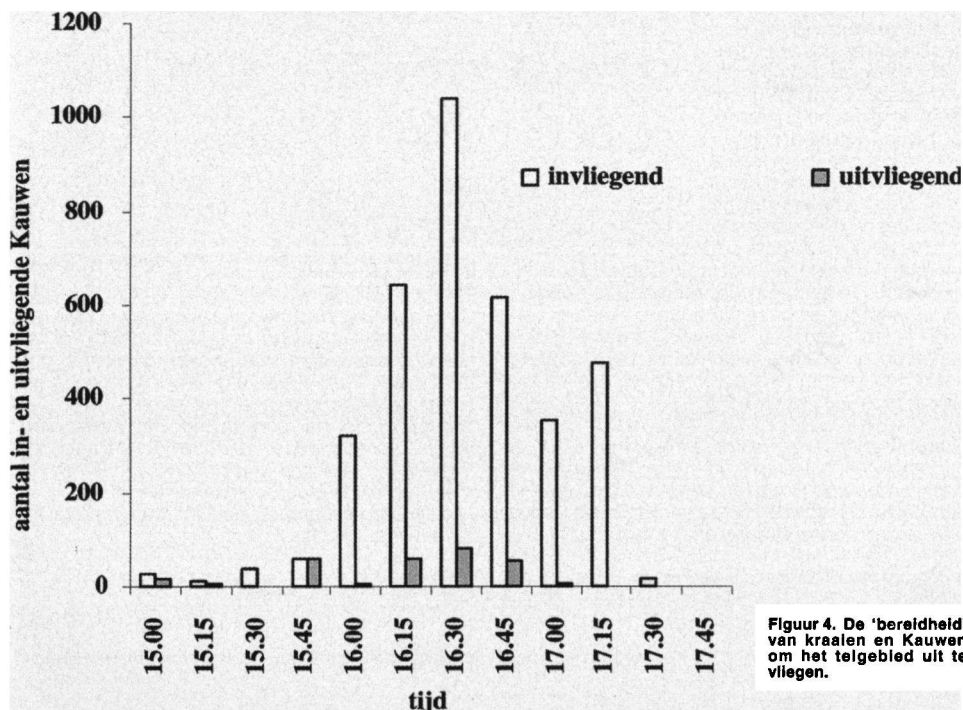
Foto: Wim Smeets.

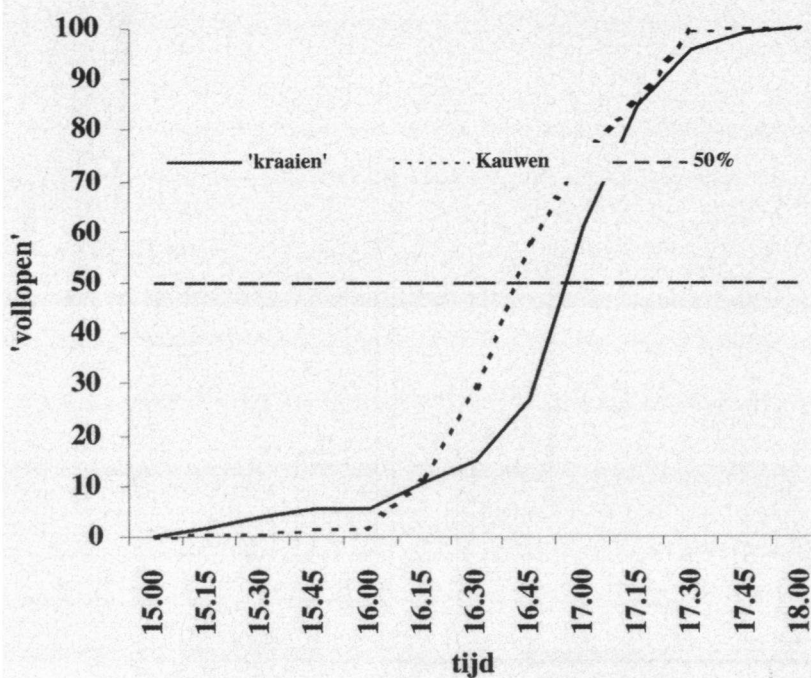
Figuur 3. De 'bereidheid' van kraaien en Kauwen om het telgebied binnen te vliegen.

de bereidheid van de kraaien om het gebied uit te vliegen nagenoeg verdwenen. De bereidheid van de Kauwen in het gebied om er weer uit te vliegen laat ongeveer eenzelfde verloop zien. Alleen is de bereidheid van Kauwen om het gebied weer uit te vliegen in het eerste uur niet constant vrij hoog, zoals bij de kraaien, maar zeer sterk wisselend.

Figuur 5 laat zien hoe het telgebied in de loop van de middag 'vulliep' met kraaien en Kauwen. De figuur toont voor elk kwartier het totale aantal kraaien en Kauwen dat in de hele periode daarvoor het gebied binnenvloog, verminderd met alle kraaien en Kauwen die in dezelfde periode het gebied weer uitvlogen. Daarbij is het totaal aantal kraaien en Kauwen dat helemaal aan het eind van de telling binnen was, op 100% gesteld.

Figuur 4. De 'bereidheid' van kraaien en Kauwen om het telgebied uit te vliegen.

Figuur 5. Hoe het telgebied in de loop van de middag 'volliep' met kraaien en Kauwen.

De figuur laat zien dat het vollopen bij de kraaien wat eerder op gang komt en ook wat langer doorloopt dan bij de Kauwen. Toch was het telgebied een kwartier eerder 'halfvol' met Kauwen dan met kraaien (respectievelijk tussen 16.30 en 16.45 uur en tussen 16.45 en 17.00 uur).

Al met al verloopt de Kauwenslaaptrek dus veel meer schoksgewijze dan de kraaienslaaptrek. Dat weerspiegelt ook het verschil in karakter tussen kraaien en Kauwen en het beeld van slaaptrek in de loop van de middag. De kraaien vliegen het gebied binnen in een schijnbaar onophoudelijke stroom van eenzame individuen of kleine groepjes, meestal zwijgzaam en gestaag voortroeiend. De Kauwen komen met tussenpozen in grotere vluchten van tientallen tot honderden individuen, dwarrelend en buiteland en telkens weer luidruchtig roepend bezig hun gedrag te synchroniseren ('zullen we blijven of zullen we gaan?').

De toename van de aantallen Kauwen verloopt minder geleidelijk dan bij kraaien.
Foto: Henk Harmsen.

veral aspects of 'crow' migration (arriving in the roosting-area, leaving it again, building up the roosting population) are shown to develop gradually over time, while Jackdaw migration is developing rather jumpy at the same time. These findings reflect that crow roosting migration is very much a solitary individual activity, while Jackdaw migration is a social group activity, in which the members of the group constantly and clamorously are synchronising their activity (coming, staying or leaving).

Summary: this note analyses the course of roost-migration/flight of 'crows' (identified and unidentified Carrion and Hooded Crows and Rooks) and Jackdaws to a woodland area between The Hague and Leiden during a winter afternoon in 1974. Se-

■ Wim ter Keurs, Milieubiologie Leiden, Postbus 9516, 2300 RA Leiden; Peter Meininger, Lisztlaan 5, 4384 KM Vlissingen; Marcel Noordervliet, Milieubiologie Leiden, Postbus 9516, 2300 RA Leiden

LITERATUUR:

Meininger, Peter L. & Wim J. ter Keurs (2001): Slaaptrekstelling van de Bonte Kraai *Corvus cornix* bij Den Haag in 1974. *Limosa* 74 (2001) : 66-68.